

Es compleixen 500 anys del naixement de Sant Ignasi de Loiola

Entre el cel i la terra

Amb el testimoni de dos ex-alumnes dels jesuïtes descobrim alguns dels misteris de la Companyia de Jesús, que no són altres que el gran nombre de contradiccions que aquest orde assumeix.

Què tenen en comú Alfred Hitchcock, Fidel Castro i Voltaire? Res, tret que tots ells van ser educats en col·legis de la Companyia de Jesús, un dels ordes religiosos que han passat menys desapercebuts en els darrers 450 anys.

Efectivament, la Companyia de Jesús no ha desenvolupat la seva tasca amb la discreció dels deixebles de Sant Benet. Ben al contrari: els jesuïtes s'han trobat en l'ull de l'huracà de les convulsions històriques. Confessors de reis i lluitadors contra la injustícia social s'han guanyat enemics i admiradors a tot arreu.

Una de les preocupacions dels jesuïtes ha estat l'ensenyament, un afany que lliguen indestriablement a la voluntat de Déu. Per les seves aules han passat algunes de les persones importants del nostre país, tots ells notables en àmbits ben terrenals com política (Rafael Ribó, Josep Maria Cullerell, Alfons Cucó, Narcís Serra), periodisme (Francesc Noy, Lluís Permanyer), teatre (Juanjo Puigcorbó), crítica (Joan de Sagarra), literatura (Carlos Barral) i pensament (Eugenio Trias).

Dos escriptors-periodistes, Ramon Barnils i Jaume Lorés, també han estat alumnes dels jesuïtes. Amb les seves evocacions podem descobrir records tot esbrinant quines són les fòbies, fílies i concepció del món dels mestres de la Companyia de Jesús.

QUAN EL MILLOR ÉS EL PITJOR

Tot aquell qui ha passat per les aules jesuítiques recorda un sistema d'ensenyament altament competitiu en què no tan sols es valorava l'esforç per un mateix sinó en disputa amb els altres, ja que, segons el grau de coneixement d'una assignatura, l'alumne podia esdevenir, príncep o emperador de la

matèria en qüestió, nom que implica necessàriament l'existència d'uns súbdits.

Jaume Lorés diu: "Era un ensenyament fatal i et preguntaven cada dia". Això tenia, segons Ramon Barnils, les seves repercussions: "Els resultats de les preguntes s'apunten diàriament en unes fitxes i els que no sabien ana-

quirir una vasta cultura però ho feien preparant-te per a la vida real en el pitjor dels seus aspectes". Jaume Lorés recorda el sistema com a "purament memorístic, amb una àmplia història, literatura i filosofia". Ramon Barnils hi afegeix: "sí, però la mnemotècnica era important i això t'obligava a un raonament. Era pensar estu-

ven passant progressivament al fons de la classe, de manera que l'expressió l'últim de la classe agafava el seu sentit més ple". Aquesta recreació neoliberal dins un col·legi cristià tenia, segons Barnils, claríssims avantatges i inconvenients que de tan clars s'acabaven confonent: "Els jesuïtes són els millors i els pitjors: tots els avantatges eren extrems perquè t'obligaven a ad-

diant i raonar, com un segell de la casa".

Ramon Barnils va accedir amb beca als jesuïtes de Sant Ignasi de Sarrià, a la part alta de Barcelona —"fet pel qual els estaré agraït tota la vida", diu—. Jaume Lorés va anar als jesuïtes del carrer de Casp, també a Barcelona. La Companyia de Jesús sempre ha acollit alumnes que no disposen de recursos

suficients. No hi havia distincions de tracte però sí unes petites obligacions com rememora Barnils: "Els que anàvem amb beca vam tenir varies obligacions fins al 53, com traure la pols de les aules o servir aigua i pa al menjador. A banda —explica amb posat seriós— havia de traure notable de tot al juny si volia continuar". Jaume Lorés, tot i que no era becari, confirma la duresa d'altres mesures: "Eren coses cruels les que et podien passar si suspènyies, et plantejaven o repetir curs o t'aprovaven i marxaves de l'escola".

UNA IDEOLOGIA INVISIBLE

La Companyia de Jesús va tenir problemes amb l'absolutisme però també amb els il·lustrats. Al XIX se'ls va titllar d'antiliberals i, anys després, la república espanyola els va expulsar. És difícil de copsar la seva ideologia, si

de les contingències. Ells són la seva política". Barnils hi afegeix: "La teologia de l'alliberament no pressuposa el seu esquerranisme, qualsevol capellà, com a idealista, s'ha de sentir revoltat humanament per la situació d'aquells països".

Al País Valencià, els jesuïtes de les escoles —tot cal dir-ho, molts provinents de Barcelona— van mantenir una actitud tolerant envers el català. En realitat, però, l'ambigüitat dels jesuïtes davant la nostra llengua i les implicacions polítiques de la seva recuperació s'explica pel seu vot de fidelitat al papa: des de fa dos segles el Vaticà ha recomanat el respecte i obediència als estats constituïts.

El seu tancament a les idees també és controvertit. "No van aportar res al pensament, encara que s'atrevien a parlar de filòsofs de poca sintonia amb el cristianisme, com Nietzsche",

Els jesuïtes i jo

Els jesuïtes ja apareixen

a la meua prehistòria. L'avia paterna amagava jesuïtes a casa en

temps de guerra,

per tenir assegurat el subministrament eucarístic. I, quan jo era un nadó, la mateixa àvia destinava als jesuïtes de postguerra el matalàs que em corresponia. Per això des dels 7 anys vaig ser alumne dels jesuïtes de Sarrià, on tenia de companys dos il·lustres col·laboradors d'aquest setmanari: Ramon Barnils i Joan de Sagarra.

Els jesuïtes ens ensenyaven pietat i disciplina. Però recordo que el missatge religiós tenia, per damunt de tot, un pes relacionat amb els manaments i pecats llestos i amb la vinculació de la devoció mariana a la puresa/castedat (si ells havien fet també vot de pobresa, no ens en parlaven mai. I, com deia un germà, "si esto es el voto de pobreza ¿qué será el de castidad!" i es fregava les mans de plaer anunciat).

Tinc la impressió que els jesuïtes ens volien inculcar que érem gent destinada a ocupar llocs preeminents en la societat. I que per això es preocupaven per formar personalitats influents. Entre les pautes formatives, hi havia una apologia permanent de l'aventura controlada, una defensa de l'individualisme amarada per un cert sentit paternalista de la justícia social.

He de dir que els jesuïtes del meu temps eren tan universalistes com poc nacionalistes. De molt jove, jo ja havia participat en trobades europees d'alumnes dels jesuïtes. I la passió pels missioners és una lliçó ben apresada aleshores. A mi, però, em castigaven si parlava en català al pati. Tant que el meu pare ens va permetre que ens apuntéssim als minyons escoltes clandestins ja que al col·legi ens volien tan anticatalans. Em diuen que després en això els jesuïtes han canviat, això vol dir que continuen sent fidels a la moral de circumstàncies.

Ja a l'interior de la Companyia de Jesús vaig comprovar que els jesuïtes vivien molt tocats per la pèrdua progressiva d'influències entre les classes dirigents, a ESADE, Institut Químic de Sarrià, havien de competir amb l'Opus, entre d'altres.

Ignasi Riera

és que alguna vegada n'han tingut, i aquí els nostres ex-alumnes —ambdós van estudiar a la postguerra— sostenen tesis variades i interessants. Jaume Lorés afirma que "eren franquistes i el que no ho era callava. Recordo també que jo tenia un oncle jesuïta i catalanista".

Ramon Barnils sosté que "els jesuïtes es creuen superiors i per damunt

diu Jaume Lorés. Sí ¿però com? Barnils recorda: "Un professor que explicava autors molestos per refutació, és a dir, explicava què s'havia de dir contra Nietzsche, Kant, etc".

OPUS BARROER

Hi ha una frase cada vegada més coneguda que diu que el Sant Pare té dos

braços, el dret (l'Opus) i l'esquerre (els jesuïtes). "Últimament fa bellugar més el dret", assenyala Jaume Lorés i afegeix que "els jesuïtes s'han adonat que no tenien tant de poder com creien sobretot després del terrible enfrontament que va tenir lloc entre ells i l'Opus als anys 40". Barnils replica: "Sí, però què més voldria l'Opus que tenir la subtilesa dels jesuïtes". I continua: "si algun avantatge tenen els segons sobre els primers és que no són gent de raonaments esquemàtics i barroers, recordo que un capellà jesuïta ens parlava de la masturbació com una ametlla dolça que està emmetzinada, evidentment volia dir que era dolenta i s'havia de prohibir però reconeixia que hi havia un plaer". Barnils insisteix en aquesta ambigüitat jesuítica: "La meditació de Sant Ignasi de les dues banderes (el bé i el mal) presenta com igualment interessants l'exèrcit de Crist i el del dimoni, el que passa és que al final et fan decantar pel de Crist, però per uns moments la cosa no està tan clara i jo crec que això es considerar la gent persones intel·ligents".

Uns 10.000 dels 25.000 membres de la companyia es dediquen a l'ensenyament en 600 escoles i 116 universitats. Probablement la intenció dels je-

suïtes no és constituir-se en elit de poder però sí formar-ne els components. Uns 4 milions d'alumnes han passat per les seves aules a tot el món i la majoria se situen en les classes diri-

gents dels seus països. En contrast, molts jesuïtes arriben a les seves vides en països violents, i de vegades -32 en els darrers 15 anys- la perden.

Albert Punsola

450 anys d'història

La Companyia de Jesús és un cos apostòlic dotat per Sant Ignasi de Loiola (1491-1556), el seu fundador, d'unes constitucions de gran originalitat jurídica i d'una notable capacitat operativa. Des dels seus orígens rebé diverses missions apostòliques per part del papat.

En primer lloc, la Companyia es va posar al servei de la reforma catòlica. Després hi hauria altres missions com les d'Àsia, encetades per Sant Francesc Xavier i, després, les d'Amèrica, on van tenir lloc les conegudes "reduccions del Paraguai". Aquesta darrera missió va durar un segle i mig i es va caracteritzar per una afe-

rrissada defensa dels indígenes enfront de l'esclavatge.

Una altra missió per la qual s'ha destacat la companyia al llarg de la seva història és l'educació. Aquesta es fonamentava en el projecte de Ratio Studiorum que havia estat esbossat per Sant Ignasi.

Altres jesuïtes van desenvolupar una controvertida tasca a l'Índia on van intentar adaptar-se al màxim a la cultura del país en què s'ha conegut com "inculturació". Darrere aquesta opció s'amaga la convicció jesuítica que per predicar i donar a conèixer l'evangeli no calia oposar-se ni destruir les cultures ancestrals pròpies del lloc d'inscripció.

En aquesta mateixa línia, a la Xina, Mateo Ricci, va tractar d'integrar al cristianisme moltes de les idees del confucianisme en un intent de síntesi. Malgrat tot, aquests intents no van reeixir i finalment es va imposar el criteri d'occidentalització.

La Companyia de Jesús va mantenir relacions difícils amb el jansenisme radical i va patir la persecució de les tendències més extremes del racionalisme il·lustrat al segle XVIII.

EXPULSIONS

L'any 1733 la Companyia de Jesús va ser dissolta i els jesuïtes expulsats de tots els països d'Europa menys Rússia. Passada la Revolu-

ció Francesa, la Companyia fou rehabilitada i durant tot el XIX va tenir problemes amb l'ateisme militant i de nou amb alguns governs. Aquest cicle es va tancar després de la darrera guerra mundial.

El canvi va venir marcat pel Concili Vaticà II en el qual van col·laborar activament teòlegs jesuïtes. A partir d'aquell moment la Companyia i el Vaticà van entrar en tensió a causa de les manifestacions del màxim dirigent jesuïta, el pare Arrupe, en favor d'un compromís social més gran, tensió que s'ha relaxat des del nomenament de Kolvenbach el 1983, tot i que no era el candidat desitjat pel Vaticà. **AP**